

Wprowadzenie do fleksji

Anna Kozłowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

- 1 Przedmiot i zakres fleksji
- 2 Podstawowe pojęcia fleksji
- 3 Problemy analizy fleksyjnej

Słownictwo a fleksja

Problemy fleksji

1. Budowa FORM WYRAZOWYCH → SYNTAGMATYKA FLEKSYJNA.

2. Uporządkowanie FORM WYRAZOWYCH i przypisanie ich LEKSEMOM → PARADYGMATYKA FLEKSYJNA.

Leksem a forma wyrazowa

Sfera języka (<i>langue</i>)	Sfera wypowiedzi (<i>parole</i>)
FONEM	GŁOSKA
MORFEM	MORF
leksem (wyraz słownikowy)	forma gramatyczna (forma wyrazowa, słowoforma)
ZDANIE-TYP (SCHEMAT ZDANIOWY)	ZDANIE-EGZEMPLARZ

Leksem, forma wyrazowa, słowo

LEKSEM (WYRAZ SŁOWNIKOWY) – jednostka abstrakcyjna (znak) o określonym znaczeniu leksykalnym, która w tekstach reprezentowana jest przez FORMY WYRAZOWE, różniące się między sobą w sposób regularny.

PRZYKŁADY: JAN, MOŻE, MÓWIĆ, PO CHIŃSKU.

FORMA WYRAZOWA (FORMA GRAMATYCZNA, SŁOWOFORMA) – funkcjonalnie określona postać, w jakiej LEKSEM występuje w tekstach.

PRZYKŁADY: *Jan* | *może* | *będzie mówił* | *po chińsku*.

SŁOWO (WYRAZ TEKSTOWY) – ciągły, obustronnie wyodrębniony segment tekstu.

PRZYKŁADY: *Jan* | *może* | *będzie* | *mówił* | *po chińsku*.

Leksem, forma wyrazowa, słowo – przykład analizy

Co ty byś wiedział, co też by się roilo w twej głowie, gdybyś po omacku nie dotarł do tego źródła wiedzy.

- SŁOWA: *Co | ty | byś | wiedział, | co | też | by | się | roilo | w | twej | głowie, | gdyby | po omacku | nie | dotarł | do | tego | źródła | wiedzy.*
- FORMY WYRAZOWE: *Co | ty | byś wiedział, | co | też | by się roilo | w | twej | głowie, | gdyby | po omacku | nie | dotarł[eś] | do | tego | źródła | wiedzy.*
- LEKSEMY: CO, TY, WIEDZIEĆ, CO, TEŻ, ROIĆ SIĘ, W, TWÓJ, GŁOWA, GDYBY, PO OMACKU, NIE, DOTRZEĆ, DO, TEN, ŹRÓDŁO, WIEDZA.

Leksem, forma wyrazowa, słowo – przykład analizy

Co ty byś wiedział, co też by się roіło w twojej głowie, gdybyś po omacku nie dotarł do tego źródła wiedzy.

- SŁOWA: *Co | ty | byś | wiedział, | co | też | by | się | roіło | w | twojej | głowie, | gdybyś | po omacku | nie | dotarł | do | tego | źródła | wiedzy.*
- FORMY WYRAZOWE: *Co | ty | byś wiedział, | co | też | by się roіło | w | twojej | głowie, | gdyby | po omacku | nie | dotarł[eś] | do | tego | źródła | wiedzy.*
- LEKSEMY: CO, TY, WIEDZIEĆ, CO, TEŻ, ROIĆ SIĘ, W, TWÓJ, GŁOWA, GDYBY, PO OMACKU, NIE, DOTRZEĆ, DO, TEN, ŹRÓDŁO, WIEDZA.

Leksem, forma wyrazowa, słowo – przykład analizy

Co ty byś wiedział, co też by się roіło w twej głowie, gdybyś po omacku nie dotarł do tego źródła wiedzy.

- SŁOWA: *Co | ty | byś | wiedział, | co | też | by | się | roіło | w | twej | głowie, | gdyby|ś | po omacku | nie | dotarł | do | tego | źródła | wiedzy.*
- FORMY WYRAZOWE: *Co | ty | byś wiedział, | co | też | by się roіło | w | twej | głowie, | gdyby | po omacku | nie | dotarł[eś] | do | tego | źródła | wiedzy.*
- LEKSEMY: CO, TY, WIEDZIEĆ, CO, TEŻ, ROIĆ SIĘ, W, TWÓJ, GŁOWA, GDYBY, PO OMACKU, NIE, DOTRZEĆ, DO, TEN, ŹRÓDŁO, WIEDZA.

Leksem, forma wyrazowa, słowo – przykład analizy

Co ty byś wiedział, co też by się roіło w twojej głowie, gdybyś po omacku nie dotarł do tego źródła wiedzy.

- SŁOWA: *Co | ty | byś | wiedział, | co | też | by | się | roіło | w | twojej | głowie, | gdybyś | po omacku | nie | dotarł | do | tego | źródła | wiedzy.*
- FORMY WYRAZOWE: *Co | ty | byś wiedział, | co | też | by się roіło | w | twojej | głowie, | gdyby | po omacku | nie | dotarł[eś] | do | tego | źródła | wiedzy.*
- LEKSEMY: CO, TY, WIEDZIEĆ, CO, TEŻ, ROIĆ SIĘ, W, TWÓJ, GŁOWA, GDYBY, PO OMACKU, NIE, DOTRZEĆ, DO, TEN, ŹRÓDŁO, WIEDZA.

Różne rozstrzygnięcia gramatyczne

1. Tzw. imiesłowy przymiotnikowe.

PRZYKŁAD: *Isniący* → LŚNIĆ a. LŚNIĄCY.

2. Stopień wyższy i najwyższy przymiotnika i przysłówka.

PRZYKŁADY: *bledszy* → BLADY a. BLEDSZY.

3. Przysłówki odprzymiotnikowe.

PRZYKŁADY: *wesoło* → WESOŁO a. WESOŁY.

4. Aspekt czasownika.

PRZYKŁADY: *kupić, kupować* → KUPIĆ, a. *kupić* → KUPIĆ,
kupować → KUPOWAĆ.

Homonimia gramatyczna

HOMONIMIA WEWNĄTRZPARADYGMATYCZNA (SYNKRETYZM FORM) – identyczność różnych form tego samego leksemu.

PRZYKŁADY: *ramie, domek, wargi, liceum*.

HOMONIMIA MIĘDZYPARADYGMATYCZNA – identyczność form reprezentujących różne leksemy.

PRZYKŁADY: *gramatyk, honorowi, szkoda, burz, dam, piła, tonie, szyję*.

Leksemy nieodmienne i całkowity synkretyzm form

LEKSEMY NIEODMIENNE – mają tylko jedną formę wyrazową.

PRZYKŁADY: JEŚLI, I, OD.

CAŁKOWITY SYNKRETYZM FORM – identyczność wszystkich form danego leksemu.

PRZYKŁADY: KAKADU, KHAKI, KARAOKE, BORDO.

Leksemy defektywne

XXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXXXXXXXX

PRZYKŁADY: PAŃSTWO,
SKRZYPCE, OCKNAĆ SIĘ
(**ocykam się*), MDLEĆ
(**mdlany*).

Formy potencjalne

„O, Kutno!
Okrutne Kutenko,
odjęto mi miłość
jak ręką.” (Jeremi Przybora)

„Wielki Wóz błysnął nad Wilczem,
(– Nie wspominaj.)
a w sieni
(– Nie mamij. . .)
łaciaty księżyc
. . . leży (Julian Przyboś)

Wariantywne formy wyrazowe

PRZYKŁADY: *dwu – dwóch, grunty – grunta, księgarń – księgarń,*
mieczy – mieczów, w – we, oddziałuje – oddziaływa, pluska –
pluszcze, sobie – se, mnie – mi, zabłysło – zabłysnęło.

Supletywizm

SUPLETYWIZM – występowanie w paradygmacie jednego leksemu form, których zróżnicowania nie da się opisać w kategoriach OBOCZNOŚCI, czasem nawet opartych na różnych TEMATACH FLEKSYJNYCH.

PRZYKŁADY: ROK, CZŁOWIEK, TYDZIEŃ, DOBRY, DUŻY, IŚĆ, CIAĆ.

Dziękuję za uwagę :)

Temat następnego wykładu:
KATEGORIE GRAMATYCZNE POLSZCZYZNY.
Zapraszam!